

Babes-Bolyai University, Cluj Napoca

Faculty of Reformed Theology

Doctoral dissertation

Summary

Religious life in the Szilágyság a 16-18. century

Doctoral supervisor: Prof. Dr. Dezső Buzogány

Candidate: István Szabadi

Cluj Napoca

2020

LIST OF CONTENTS

Introduction

I. Description of Szilágyság	10
(1). The Landscape	10
(2). The population	13
II. Church administration in the medieval Szilágyság	20
III. Reformation in the East of the river Tisza	27
III.1. Beginnings of Reformation in the East of river Tisza	27
III. 2. The role of Péter Petrovics in the Reformation of the East of river Tisza	31
III. 3. Beginnings of the pursuit of Protestant hegemony in Transylvania	37
IV. Reformation of Szilágyság	39
(IV.1.) Protestant dioceses in Szilágyság	39
(IV.2.) Diocese of the Calvinists of Szilágyság	44
IV. 3. Romanian-speaking Calvinists in Szilágyság	48
V. Szilágyság and the age of Calvinist monarchs	
V.1. Reformed Church and regal power in 17th century	52
V.2. Institutionalisation of the Church Government	59
V.2.1.Canons	59
V.2.2. General Synods	61
V.2.3. To the margin of a bishop's election	71
V.3. The Reformed Diocese of Szilágy (Krasna) in 17th century	74
V.3.1. Resources for research of the topic	74
V.3.2. Rural deans of Szilágyság	77
V.3.3. Habent sua fata... necnon diplomat (diplomas	

also have their own destiny)	81
V.3.4. Successors of the dean of Keresszeg	89
V.4. Recatolization efforts in Szilágyság	91
V.5. The independent diocese of the Reformed Romanians in Szilágyság?	97
VI. Between Transylvania and the East of river Tisza: dual administration in the diocese of Szilágy in 18th century	101
(VI.1) Plans for the division of the diocese	101
VI.2. In the attraction of Transylvania	109
(VI.3) György Zoványi and the Reformed Songbook	111
(VI.4) Administration of the Reformed Diocese District of the East of river Tisza and Church visit in 18th century	115
VI.5. “This world is his enemy as it was to me” reflections of György Zoványi on the profession of the bishops	121
VI.6. “I have not seen more true judges” Two visits of János Szerencsi [Nánási Fodor] to György Zoványi	123
(VI.7) Moving away: moving away of the Diocese of Szilágyi from the Diocese of the East of river Tisza	129
VI.8. The Transylvanian Reformed Master Consistorium and the people of the East of river Tisza: the tax of Debrecen	131
(VI.9) Dual administration in the Diocese of Szilágy Through the example of the trial of Gedeon Ambrus, pastor of Récese	136
(VI.10) Separation of the Diocese of Szilágy from the Diocese of East of river Tisza	143

Keywords: the relationship between Szilágyság and Transylvania, Reformed church government, church and society, the role of the social elite in church life, interfaith communication

The aim of this thesis is to present the connection system of Partium, in the broader sense, which belongs to the Transylvanian principality, including the Szilágyság, and the predominantly homogeneous, reformed society of that era and the Reformed Church, the peculiar ecclesiastical structure of the Reformed church, partly diocesan and church level, and last but not least the influence of the contemporary social elite on the Church.

In my thesis I try to stay on the territory of the Partium indicated in the title, notably in the Bihar, Central Szolnok, Krasna, Maramures and Zaránd counties which have been gradually annexed to Transylvania, with a view to the so-called seven counties (Abaúj, Bereg, Borsod, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa and Zemplén), which the deans of Transylvania have saved for themselves in the treaties of Nikolsburg (1622) and Linz (1645). And the time limit of the examined period extends to the end of the early moderns age.

There is a peculiar ecclesiastical arrangement at this time in the Partium, which was already formed under János Zsigmond. In Transylvania that has become independent, and in the Partium areas under Transylvanian control, a system of *recepta* religions was formed, thus the state became a dominant authority above churches, but fundamentally influencing the inner life of the Church.

In my thesis I try to show that during the fragmentation of churches and denominations the former common norm is appreciated, and interestingly, the once very protestant churches turn to monarchical principles in several cases. The secular ruler is expected to behave not only as a *defensor ecclesiae*, but as a *rector ecclesiae*. This is especially characteristic of the 17th century Hungarian Protestantism in the East of the Tisza, where the dean himself took part in the leadership of the Church, and as the main *orthodoxa ecclesia*, exercised the right of *ius advocatiae* and *ius supremae inspectionis*. Some features of the Luther and Calvin Church

Constitution were mixed here, while many essential elements of the medieval Hungarian Church Organization were preserved.

Then the struggles of 17th century to renew, but at least to maintain, the Reformed Church government in the politically divided Partium will be presented. At the end of 17th century, a new turn occurs: the Partium is annexed to Hungary, which has significant ecclesiastical consequences, especially with regard to the dual administration Diocese of Szilágy, the example of which well highlights the problem. The Diocese of Szilágy (which also included some of the congregations of Central Szolnok) was in a special position, since they were administered according to local Transylvanian church laws, their reports were submitted to the Transylvanian Reformed main Consistorium; they depended on it in respect of church policy matters and on diocese of the East of river Tisza in church disciplinary matters.

With the extinction of the Reformed aristocratic patronage in the early 17th century, the base of the Hungarian Reformation was increasingly the general nobility, then the peasantry and the pastoral clerks. In fact, the reformed, fixed for centuries and built on regional relations Calvinists, linked to major school cities (Debrecen, Patak, Pápa, Cluj-Napoca, Nagyenyed, Targu Mures, Baia Mare, Zilah, Odorheiu Secuiesc) which has had great social support and undertaken relevant cultural roles. It follows from the regional organization of church life that different forms of mercy have evolved and have survived by region for centuries. This is why the spiritual image of the cities of Szilágyság, Hajdúság or Békés, the villages of Tövishát, Mezőség and Nyárad are different. The reformed world and pastor image of the villages of Szatmár and the other villages of Érmellék are different, and the villages of Tövishát also have their own faces within the region. The piety faces of the neighbouring communities and churches are sharply different, and their history, the social background, lifestyle and image of the people living there play a role in this. In the case of Szilágyság, I think it will be decisive that the headquarters of the diocese will move from Somlyó and Hadad to Zilah.

This also shows that the former princely and aristocratic influence and patronage are weakening, not regardless of the fact that Szilágyság is essentially becoming an area of conquest, but at least it will be on its direct edge. Somlyó's role as a final castle became primary after 1660, it is no longer a reformed church, but Transylvanian in national sense. From the point of view of the Church government of Szilágyság, 18th century is not only about living belonging to Transylvania administratively, but also belonging to the "other Hungarian homeland" in the Church administration. In a peculiar way, the main advocate of this "separation" was Bishop György Zoványi from the East of river Tisza, living in Zilah and barely

leaving it. He was a man of 17th century, he grew up in a church that barely functioned at the level of the diocese, he actually lived in his dioceses, and the protection of the Transylvanian principality ensured the survival of his functional areas. It is written that he was wearing clothes of the Kuruc camp priests (once he was), “he preserved the old way wearing Turkish Hungarian clothes until his death, carrying a large knife on a rope or on a chain next to his belt.” His personality and activity are extremely exciting, his words - that is his letters - sometimes speak of quite different things than what he did, and that is why I deal a lot with him. The memorandum of his correspondence, thanks to the collection of records in Szatmár, Baia Mare, Maramures, and the organization of church archives (which I have something to do with), is constantly growing in the recent months and weeks.

Resources

I must point out, first of all, that during the examination of the archival material of the Szilágy Diocese itself, I did not encounter any trace of the latter process or series of events. As our friend Attila Zsigmond in Fugyi wrote in a study: “neither in the part of the diocesan archives studied by me, nor in the two matriculas of the tract that began in the 17th centuries have I found any data that would better clear up the problem”. So the treasury of the Archives of the Reformed Diocese District of the East of river Tisza (Debrecen) remains, which will help you better navigate the events. This, unfortunately, is true only since 18th century. While the Reformed Szilágyság belonged to the Church district of the East of river Tisza, that is, the document originated from the early times, especially 16th and 17th centuries, were destroyed in the storm of time. We have practically the Diocesan Minutes, and there is no administrative document left from earlier than the 18th century.

Fortunately, the diocesan files were better destined in dioceses outside the territory of Turkish occupation. The processing and digitization of documents from the diocesan of Szatmár, Maramureş and Baia Mare has been in progress today (since 2015), and it seems that the material is richer than the certified materials of the other dioceses of the East of river Tisza, but it is still composed of only 55 items, from the period between 1580 and 1791. This is kept in the archives of the Transylvanian Reformed Church District in Cluj, under B 10.

While the recent decades of church history research in Hungary is struggling with serious debts in many basic research, resource expenditure, data repositories, libraries, but also in summary works, this area can show serious results in Transylvania. Thanks to the initiative and work of Dezső Buzogány, Veronka Dáné, József Kolumbán, Sándor Ósz, Levente Tóth and

others, more than half a hundred volumes were released in two decades as part of three series: Transylvanian Reformed Church Booklets - EREF (processing professional literature), Transylvanian Reformed Church History Data - EREA (source publication), Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania - FoRET (source publication). It is a pity that the historical Partium does not benefit very much from this repayment of debts or does not take part in it.

I indicated earlier that our sources are relatively late, they are hardly capable of drawing a meaningful conclusion about the conditions of 16th century. Unfortunately, our data for 17th century is poor, too, as it was emphasized by Attila Zsigmond, one of the best connoisseurs of the Church history of Szilágyság several times. Even today's publications and church history reviews are based on works that are not necessarily primitive research, but are often based on oral traditions, their data are often erroneous, but at the same time the authors constantly refer to the lack of resources. I am thinking of the volumes of the series "Namebooks", which were published in the edition of the Transylvanian diocesan district annually between 1858 and 1909 as the first descriptions of the Church of Szilágyság. A more serious work was the presentation of Károly Bíró about the history of the diocese (1874), and the congregations along the Érmellék (1875) and Berettyó (1876-77). The local pastors come from Szilágysomlyó (László Nagy, 1878) and historical descriptions of some other parishions (Pál Szabó, Lajos Dombi, György Fehér, Károly Kún). I referred to the creator of the church history in Zilah earlier (István Magyarósi 1880-81). Let me just note that the lack of resources, the massive destruction of the entire church district, is the plague spot of the historical research, and documents begin to multiply at district level only from the second half of 18th century.

As regards Szilágyság, the six-volume "Monograph of Szilág County" (1901-1904), prepared by Mór Petri on behalf of Szilág County, could become a source value. Religious life is always discussed in the context of the settlements, in the case of the county there is a separate chapter about religious life, but typically in the light of the data from 18-19th centuries, barely speaking about the previous period. However, it is a fairly referenced and documented publication compared to the "Namebook", which is why, despite its ancient language and structure, it still serves as a guideline for many people today. It is worth mentioning the "Reformed Calendar of Szilágyság" (1926-1940) with its annual history of one or two churches.

These were made by the pastors currently in office, mostly based on the monographs of "Namebook" and Mór Petri, in addition, the individual volumes are very difficult to access. We still have historical reviews of János Barcsa and Jenő Zoványi, but they are both centuries-old

works, too general, and furthermore Zoványi published his work without references and notations.

In addition to one or two local history publications discussing Szilágyság, full of enthusiasm, but dealing with church history only in references, we would have to manage printed literature from this point of view, if there were not some of the archives that have arisen in the last two decades, by studies from Gábor Sipos and Attila Zsigmond, which are both supplementary in respect of methodology, they are easy to understand and exemplary.

Selected literature

Archival resources

A Román Nemzeti Levéltárak Hunyad megyi Osztálya, Déva, Kemény (báró) cs. csombordi lt. Récse, K. 1265. Filmtári másolat: MOL, X 4860.

A Román Nemzeti Levéltárak Kolozs megyei Osztálya, Kolozsvár, Kemény család csekelaki levéltára, K. 1265., A Wesselényi család zsigó levéltára (Fond 250), Fasc. 437.

A Román Nemzeti Levéltárak Zilah megyei Osztálya, Zilah, Protopopiatul Reformat Sălaj-Solnoc

Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára (EREL) Főkonzisztórium Levéltár A 1 Ülésjegyzőkönyvek, A 2 Ügyiratok, A Szilágyi traktus levelei és protokolluma. Iratok 1580–1791. B 10.

Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (MNL HBML) IV/B. 1021/b. [Debrecen Város Titkos Levéltára iratai],

Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (TtREL) Egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvek I.1.a., Egyházkerületi közgyűlési iratok I.1.b., Egyházkerületi igazgatási iratok I.1.c., Egyházlátogatási iratok I.1.s., Püspökök hátrahagyott iratai I.2., Levéltári ügyviteli iratok I.8.a.1., Lelkészi adattár I.8.d., Békés-bánati egyházmegye jegyzőkönyvei I.29.a., Bihar-érmelléki Egyházmegye. Közgyűlési jegyzőkönyvei I.30.a.. Debreceni egyházmegye jegyzőkönyvei TtREL I.31. a., Sinai Miklós-féle gyűjtemény. I.24.a., Révész Imre hagyatéka I.25.a., Debreceni Református Kollégium diáknévsorai II.1.e., Szolgadiákok kurátorának iratai. Diarium famulorum II.16.b. Iskolatörténeti iratok II.26.b.

Printed literature

Acsády Ignác: Magyarország népessége a Pragmatica sanctio korában. Budapest, 1896.

Az erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I. 1569–1581. (Erdélyi Történelmi Adatok VII. 1–2.) VII. 1. János Zsigmond Királyi Könyve 1569–1570. – VII. 2. Báthory Kristóf Királyi Könyve 1580–1581. Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Fejér Tamás, Rácz Etelka és Szász Anikó. Kolozsvár, 2003.

Balázs Mihály: „A hit ... hallásból leszen.” Vallásszabadság és bevett vallások Erdélyben a 16. században. In: Uő. Felekezeti és fikció. Tanulmányok 16–17. századi irodalmunkról. Bp., 2006. 11–36.

Balázs Mihály: Az alkalmazás dilemmái. A német konfesszionális modell és az erdélyi reformáció. In: Korall, 2014. 57. sz.

Balázs Mihály: Toleráns ország - félreértett törvények: A 16. századi erdélyi vallási törvények értelmezéséhez In: Bölcsészettudományok. Szerk. Pál József; Vajda Zoltán. Szeged, 2014. 91-108.

Barcza József: Bethlen Gábor, a református fejedelem. Budapest, 1987.

Bereznay András: Erdély történetének atlasza. Budapest, 2011.

Bóna István: Daciától Erdőelvéig. A népvándorlás kora Erdélyben (271–896). In: Köpeczi B. (főszerk.): Erdély története I. Budapest. 1988.

Bónis György: Az egyházi bíraskodás fejlődése a Mohács előtti Magyarországon. In: Bónis György: Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bíraskodás történetéhez a középkori Magyarországon. Budapest, 1997.

Buzogány Dezső: Melanchton úrvacsorata levelei alapján, Budapest, 1999.

Buzogány et alii szerk. Erdélyi református zsinatok iratai IV. 1790-1800. Szerk. Buzogány Dezső, Sipos Gábor, Dáné Veronka, Kolumbán Vilmos József. Kolozsvár, 2001.

Csepregi Zoltán: A váradi vita 1544-ben. In: Szentírás, hagyomány, reformáció. Teológia- és egyháztörténeti tanulmányok. Szerk.: F. Romhányi Beatrix - Kendeffy Gábor: Budapest 2009. 164-186.

Csepregi Zoltán: Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM) Proszopográfiai rész. I. A reformáció kezdetétől a zsolnai zsinatig (1610)I/1: A–L. MEDiT, Budapest, 2014.

Csepregi Zoltán: Kálvin hatása Magyarországon és Erdélyben 1551 előtt?, Egyháztörténeti Szemle [1] (2011).

Csepregi, Zoltán: A török a protestánsokat pártolja? A hódoltsági reformációról Melanchthontól Bullingerig. In: Viszálly és együttélés. Budapest 2017.

Dáné Veronka szerk. Az Erdélyi Református Főkonzisztórium levéltárának mutatója 1700–1750, (Erdélyi Református Levéltári Kiadványok 2.) Összeállította DÁNÉ Veronka, Kolozsvár, 2002.

Dáné Veronka: „Hogy gyászos állapotjok vigasztalást vehessen”: Bocskai István kiváltságlevele az erdélyi református lelkészözvegyek és árvák javára, = „Nincsen nekünk több hazánk ennél...” Tanulmányok a Bocskai-felkelés történetéhez. szerk. Barta János, Papp Klára, Budapest, 2004. 174-184.

Dáné Veronka: „Hogy összes örököseiket... mindenki becsülje”. Bethlen. Gábor protestánst (?) lelkészutód nemesítéséről. In: „Eklézsiáknak, egyházi szolgáknak egyetlenegy dajkája” Tanulmányok Bethlen Gábor egyházpolitikájáról. Szerk.: Dáné Veronka, Szabadi István. Debrecen, 2014.

Dávid Géza: Magyarország népessége a 16–17. században. In: Kovacsics József (szerk.) Magyarország történeti demográfiája (896–1995), Budapest, 1997.

Dávid Zoltán: Az 1715–20. évi összeírás. In: Kovacsics József (szerk.) A történeti statisztika forrásai. Budapest, 1957. 145–199.

Debreceni Ember Pál: A magyarországi és erdélyi református egyház története. Sárospatak, 2009.

Dienes Dénes: A papi fraternitások szerepe a felső-magyarországi reformációban. In: A reformációtól egyházalapításig a szepesváraljai zsinat 400. évfordulójára. Szerk.: Kónya Péter - Kónya Annamária. Prešov, 2015.

Dumitran, Ana: Az erdélyi románság egyháza a 17. század első felében a protestáns modell és a megújulás igénye között. In: „Eklézsiáknak, egyházi szolgáknak egyetlenegy dajkája” Tanulmányok Bethlen Gábor egyházpolitikájáról. Szerk.: Dáné Veronka, Szabadi István. Debrecen, 2014.

Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. Szerk. Jakó Zsigmond – W. Kovács András – Hegyi Géza. I–III. (1023–1359).

Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Szerk. Szilágyi Sándor. I–XXI. kötet. 1637–1699. Bp., 1875–1889., 1892–1898. (Mon. Hung. Hist., M. Tört. Emlékek III. osztály).

Gálfi Emőke: A gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői (1556-1690). Kolozsvár, 2015.

Gálfi Emőke: Az erdélyi Káptalan jegyzőkönyvei. 1600-1613. Kolozsvár, 2016.

Georgiță, Mihai: Biserica românească din comitatul Bihor și calvinismul în prima jumătate a secolului al XVII-lea, *Crisia* (XL), 2010, 239–240.

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. III. Kraszna vármegye. Bp. 1987.

Hegyi Géza: Egyházigazgatási határok a középkori Erdélyben (I. közlemény). In: Erdélyi Múzeum. Kolozsvár, LXXII (2010)/3–4.

Hegyi Géza: Magyarország vagy Erdély? A Szilágyság hovatartozása a középkorban a társadalmi kapcsolatok tükrében. In: Erdélyi Múzeum, LXXIV (2012)/3.

Hegyi Géza: Tizedszedés a középkori erdélyi egyházmegye Meszesen túli részein. Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle 45 (2010)

Jakó Zsigmond: Bihar megye a a török pusztítás előtt, Budapest 1943.

Juhász István: A reformáció az erdélyi románok között. Kolozsvár, 1940.

Karácsonyi János: Az erdélyi püspökség Erdélyen kívül eső főesperességei. In: *Batthyaneum* 1 (1911).

Kénosi Tózsér János, Uzoni Fosztó István: Az erdélyi unitárius egyház története II. Sajtó alá rendezte: Márkos Albert, Kovács Sándor Kolozsvár, 2009.

Keserű Gizella: Az erdélyi unitárius egyház megkésett konfesszionalizálódása és a lengyel testvérek a 17. század elején. In: „Nem súlyed az emberiség!”... Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára. Budapest, 2007.

Könyves Tóth Mihály: Történelmi előadás, minő viszonyban állanak az ugynevezett partiumbeli ekklezsiáink a tiszántúli superintendentiához In: Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1862. 44. sz.

Kristó Gyula: A korai Erdély (895–1324). Szeged, 2002.

Kruppa Tamás: Kísérletek Erdély rekatolizációjára. Tervek az erdélyi püspökség visszaállítására Báthory István és Zsigmond idejében. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 14 (2002) 1-4. 46-47.

Kubinyi András: A Magyar Királyság népessége a 15. század végén. In Kovacsics József (szerk.) Magyarország történeti demográfiája (896–1995). Millecentenáriumi előadások. Budapest, 1997.

Makkai László: Erdély a középkori magyar királyságban (896–1526). In: Köpeczi B. (főszerk.): Erdély története I. Budapest. 1986.

Makkai László: Észak-Erdély nemzetiségi viszonyainak kialakulása Hitel, 1942 / 4. szám

Miklós Ödön: A magyar protestáns egyházalkotmány kialakulása. Pápa, 1942.

Nagy Levente: Lehetséges küldetés? Hitek és tévhitek a román reformáció körül. Budapest, 2013.

Németh István: Háború és népesség a kora újkori Magyarországon (16–17. század). In: Történeti Demográfiai Évkönyv 2001. Budapest, 2001.

Nyarády R. Károly: Erdély népességének etnikai és vallási tagolódása a magyar államalapítástól a dualizmus koráig. Erdélyi Múzeum. LIX, 1997. 1–2. füz.

Örök Szilágy. Aeterna Sylvania. Szerk. Bálint István János. Bp., 2010.

Ősz Sándor Előd: Auswirkungen des helvetischen Bekenntnisses auf die Rumänen im siebenbürgischen Komitat Hunyad-Zaránd in der Frühen Neuzeit. In: Calvin und Reformiertentum in Ungarn und Siebenbürgen. Helvetisches Bekenntnis, Ethnie und Politik vom 16. Jahrhundert bis 1918. Münster, 2009. 111–138.

Ősz Sándor Előd: Mócvidéki reformátusok. Református mócok?. Református Szemle. 2007. 4. sz. 881–897.

Ősz Sándor Előd: Tordai Sándor András, Erdély harmadik református püspöke. Református Szemle 2004. 3. sz. 234–245.

Pállfy Géza: A szelektív forráshasználat és a 19-20. századi függetlenségi szemlélet visszavetítésének veszélyei: válasz Őze Sándornak. In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica. 13 (2008). 2. sz.

Péter Katalin: A fejedelemség virágkora. Az értelmiség. In: Köpeczi Béla (szerk.) Erdély története. II. kötet Budapest, 1988.

Péter Katalin: A reformáció: kényszer, vagy választás? Budapest 2004.

Petri Mór: Szilágy vármegye monografiája. I-VI. Bp., 1901-1904.

Pokoly József: Az erdélyi református egyház története. Bp., 1904. I. 1556-1604., II. 1605-1690., III. 1691-1780, IV. és V. az egyházi intézmények története.

Révész Imre: A „kálvinista Róma”. (Két elnevezés története). In: Theologiai Szemle, IX–X. (1933–1934), 75-108.

Révész Imre: A szatmár-németi zsinat végzése, eddig ismeretlen eredeti szerkezetükben. Sárospataki Füzetek 4. (1860) 244–247.

Sipos Gábor: A krasznai kókuszdió-pohár. Hűség és szolgálat. Emlékkönyv D. Nagy Gyula püspöki szolgálatának 25 éves évfordulójára. Szerk. Gálfy Zoltán, Sipos Gábor, Vetési László. Kolozsvár, 1987. 274-280.

Sipos Gábor: Cserey Farkas és krasznai botanikus kertje. Korunk 1994. 4. sz. 97-103.

Sipos Gábor: A krasznai presbitérium születése. Emlékkönyv Imreh István születésének 80. évfordulójára. Szerk. Kiss András, Kovács Kiss Gyöngy. Kolozsvár, 1999. 510-522.

Sipos Gábor: A reformáció továbbélése a hátszegi románok között. In: Europa. Balcanica-Danubiana-Carpathica. Annales. 2/A Budapest, 1995. 236-243.

Sipos Gábor: A szilágyi református egyházmegye régi oklevelei, 1580-1721. In: Örök Szilágy. Aeterna Sylvania. Szerk.: Bálint István János. Bp., 2010. 1005-1009.

Sipos Gábor: A szilágyi tractus régi oklevelei. Református Szemle 2002. 1. sz. 34-39.

Sipos Gábor: Az erdélyi református egyház Bocskai István korában. In: „Nincsen nekünk több hazánk ennél...” Tanulmányok a Bocskai-felkelés történetéhez. Szerkesztette ifj. Barta János, Papp Klára. Budapest 2004. 168–173.

Sipos Gábor: Az Erdélyi Református Főkonzisztórium kialakulása 1668–1713–(1736). Kolozsvár, 2000.

Sipos Gábor: Az erdélyi reformátusok zsinatai a 17–18. században. Vallástudományi Szemle - 13. évf. 3. sz. (2017.)

Sipos Gábor: Calvinismul la români din Țara Hațegului la începutul secolului al XVIII-lea. Nobilimea românească din Transilvania In: Erdélyi román nemesség. Satu Mare, 1997. 206-221.

Sipos Gábor: Consistoriul Reformat Suprem și problema unirii religioase a românilor. Annales Universitatis Apulensis. Series Historica 6/II. 2002. 105-110.

Sipos Gábor: Derecskei Demeter, a Partium reformátora. In: Reformata Transylvanica, Tanulmányok az erdélyi református egyház 16-18. századi történetéhez. Szerk. U.ő. Kolozsvár, 2012. 13-21.

- Sipos Gábor: Katolikus-református vita a Szilágyságban a 17. század elején. In: Báthory Gábor és kora. Szerk. Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária – Ulrich Attila. Debrecen 2009. 311–323.;
- Szabadi István: Kálmáncsehi Sánta Márton Debrecen, 2007.
- Szabadi szerk. Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában I-II. Szerk. Szabadi István. Debrecen, 2013.
- Szabó András: Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diáktársaság 1555-1613. Budapest, 2017.
- Szakály Ferenc: Mezőváros és reformáció (Tanulmányok a korai magyar polgárosodás kérdéséhez.) Budapest, 1995.
- Szász Anikó: A hadadi Wesselényi család erdélyi birtokai a fejedelemség korában. In: A Szilágyság és a Wesselényi család (14 - 17. század) Kolozsvár, 2012.
- Szilágysági magyarok. Szerk. Szabó Zsolt. Bukarest, 1999.
- Tonk Sándor: Bethlen Gábor címeres nemeslevele a lelkipásztorok utódai számára. In. Cselekvő hit. Emlékkönyv Csiha Kálmán püspöki szolgálatáról. Kolozsvár, 2000. 225-234.
- Trócsányi Zsolt: Új etnikai kép, új uralmi rendszer (1711-1770). In: Köpeczi B. (főszerk.): Erdély története II. Budapest. 1986.
- W. Kovács András: Középszolnok és Kraszna vármegyék hatóságának középkori történetéhez. Erdélyi Múzeum 74. (2012) 3. sz.
- W.Kovács András: Az erdélyi vármegyék középkori archontológiája. Kolozsvár, 2010.
- Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyházi szervezetek a 16. században. In: Keresztény Magvető. 76 (1944), 4. sz.
- Zoványi Jenő: A tiszántúli református egyházkerület története. Debrecen, 1939.
- Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Budapest 1977.
- Zsigmond Attila: „Hirtelen változható életemnek jó megfontolása kényszerített arra ...” Zoványi P. György végrendelete. Református Szemle 2011/6. 694-702.
- Zsigmond Attila: A Szilágyi traktus legkorábbi lelkésznévsorai Református Szemle 100 (2007/4), 898-930.
- Zsigmond Attila: „Memoriae Sacrum.” Egy 18. századi lelkésznévsor létrejöttének körülményei. In: A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben. Egyháztörténeti tanulmányok. Szerk.: Kolombán Vilmos József. Kolozsvár, 2019. 119-131.
- Zsigmond Attila: A Szilágyi traktus legrégebbi lelkésznévsorai. In: Református Szemle 100 (2007/4), 898-930.

Own studies published on the topic of the doctoral dissertation (2013-2020)

1. Reformátusok és románok (református románok?) Bethlen Gábor fejedelemsége alatt. In: Bethlen Gábor képmása Szerk. Papp Klára és Balogh Judit. Debrecen, 2013. 241-250.
2. A szilágyi (krasznai) egyházmegye és az erdélyi egyházkerület kapcsolata a 18. században. In: Egyháztörténeti Szemle 2013. 14. évf. 4. szám 31-37.
3. „Keresik sokan régi leveleiket” A lelkészutódok privilégiumának érvényesítése a Partiumban. In: „Eklézsiáknak, egyházi szolgáknak egyetlenegy dajkája” Tanulmányok Bethlen Gábor egyházpolitikájáról. Szerk. Dáné Veronka, Szabadi István. Debrecen, 2014. 85-96.
4. Adalékok Ecsedi Báthory István (1555-1605) mecénaturájához. In: Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Szerk.: Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete. Debrecen, 2014. 293-299.
5. Zoványi György és a református énekeskönyv. Újabb adalékok az énekeskönyv-
revízió 1729-es kísérletéhez In: "Kezembe vészem, olvasom és arról elmélkedem"
Emlékkönyv Fekete Csaba születésének 75. és könyvtárosi működésének 50. évfordulójára.
Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények. Szerk. Gáborjáni Szabó Botond, Oláh
Róbert. Debrecen, 2015. 385-415.
6. Tiszántúli protestáns superintendentiák a 16. században. In: Od reformácie po
založenie cirkvi. K 400. výročiu synody v Spišskom Podhradi. A reformációtól az
egyházalapításig. A szepesváraljai zsinat 400. évfordulójára. Szerk.: Péter Kónya, Annamária
Kónyová. Prešov/Eperjes, 2015. 176-183.
7. Az erdélyi református főkonzisztórium és a tiszántúliak: a debreceni taksá. In:
Egyházak és egyházpolitika Magyarországon és erdélyben a 18-19. században. A Carolina
Resolútiótól az 1848. évi XX. törvénycikkig. Szerk. Gáborjáni Szabó Botond. Debrecen,
2016. 167-172.
8. Ördögidézés Krasznarécsén. Ambrus Gedeon református lelkipásztor hányattatásai. In:
Non videri, sed esse. Tanulmánykötet a 60 éves Buzogány Dezső tiszteletére. Szerk.
Kolumbán Vilmos József. Kolozsvár, 2017. 63-68.

9. Református egyház a hódoltsági Biharban In: "Őrizzük Váradot..." Nagyvárad és Bihar vármegye történetek a kora újkorban. Tanulmányok Biharország történetéről 4. Szerk. Oborni Teréz. Nagyvárad, 2017. 55-68.
10. Wittenberg neveltjei és a Tiszántúl reformációja In Gerundium. Egyetemtörténeti Közlemények. 8, évf. (2017). 1. szám 96-101.
11. Református egyházkormányzat a Tiszántúlon és az erdélyi fejedelmi hatalom In: Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia Reformata Transylvania. 62. évf (2017). 2. szám. 135-143.
12. Református lelkészek státusa a 17. századi Erdélyben és a Partiumban. In: A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve 59. évf. 2. szám Nyíregyháza, 2017. 341- 347.
13. Konfessionalisierung und Politik: Reformierte Kirchenregierung jenseits der Theiß und die siebenbürgische Fürstentherrschaft. In: Reformacija v Strednej Európe/Reformáció Közép-Európában/Reformation in Mittel-Európa. II. kötet Szerk. Annamária Kónyová – Peter Kónya. Prešov, 2018. 86-96.
14. Petrovics Péter mint "pater patriae" és "princeps" . In: A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben. Egyháztörténeti tanulmányok. Szerk.: Kolombán Vilmos. Kolozsvár, 2019. 20-27.
15. Attracted by Transylvania – Contributions to the Early Modern Reformed Church History of Partium. In: From Movement to Inheritance. Hidden Assets from the Treasury of Hungarian Reformation. Eds. Olga Lukács, Alpár Csaba Nagy, István Péter. Göttingen, 2019. 53-61.
16. Újabb adalék Újfalvi Imre elítéléséhez (Báthori Gábor magánélete). In: Újfalvi Imre pere és műveltsége. Tanulmányok és szövegközlések. Szerk. Oláh Róbert. Debrecen, 2019. 78-82.
17. Báthory Kristóf erdélyi vajda 1580-as oklevele és a szilágysági reformátusok. In: A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása. Szerk. Papp Klára, Püski Levente és Novák Ádám. Debrecen, 2019. 81-87.

18. A Szilágyság hovatarozása a kora újkori református egyházkormányzat tükrében. In: Certamen VI. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum- Egyesület I. szakosztályában. Szerk. Egyed Emese, Pakó László, Sófalvi Emese. Kolozsvár, 2019. 165-171.
19. Református románok a kora újkori Partiumban. In: Vallási kultúra a Kárpát-medencében. Szerk. Peti Lehel és Tamás Ildikó. Budapest, 2020. 39-44.
20. Bethlen Gábor oklevele partiumi román református lelkészek számára (1614. február 17.). In: KRE 100. Tanulmányok a Királyhágómelléki Református Egyházkerület megalakulásának századik évfordulójára. Szerk. Emődi András. Nagyvárad, 2020. 293-303.
21. „Scrinium Ecclesiae Generalis”. A partiumi reformátusok kora újkori levéltára In: Peregrináció és erudíció. Tanulmányok Tonk Sándor tiszteletére. Szerk. Bogdándi Zsolt és Lupescu Makó Mária. Kolozsvár, 2020. 407-414.